

De opstand des vlezes

Van herbivoren tot kannibalen

Er was een tijd toen alles nog goed was. Weliswaar had de landbouwer Kaïn al lang geleden de schaapherder Abel vermoord, maar de wereld was nog goed. Mensen, dieren en planten erkenden de arealen en quota die aan hen toegekend waren en schikten zich in de restricties die voor eeuwig opgelegd leken. We waren arm doch deugdzaam. Maar zoals in het revolutionaire lied 'De Internationale' staat: "Begeerte heeft ons aangeraakt".

Vroeger kenden we in ons land het zogenoemde 'gemengd bedrijf'. In o.a. Drenthe en Brabant stak men heideplaggen af die gebruikt werden in de stallen om zich te vermengen met de uitwerpselen van koeien en varkens: organische mest. Op de heide graasden schapen, die dat landschap onderhielden en wol en vlees opbrachten. Mest (ook die van mensen) werd gebruikt voor akkers en de akkerwallen leverden boerengeriefhout. Bijenteelt gaf honing en was. De zomer betekende overuren, in de winter was er rust en konden allerlei onderhoudswerkzaamheden ter hand genomen worden.

Dit Arcadische beeld werd verstoord door de ontwikkelingen die hun hoogtepunt beleefden in het tijdvak 1950-1970, onder de eufemistische term 'landbouwhervormingen'. Rationalisering, ruil- en herverkaveling en het rechte trekken van beken en wegen, leverden een landschap op dat recht-toe, recht-aan de markt zou dienen. De modernisering dwongen de boeren tot grote leningen en spoedig waren ze gevangen in de wurggreep van de banken. Die banken hadden ze zelf opgericht om een collectieve steun voor hun bedrijf te zijn en uiteindelijk dwongen diezelfde banken hen op de knieën. Een paar decennia heeft dit systeem gefunctioneerd zonder al te grote repercussies.

Maar het was gevaarlijk spel. Eeuwenoude kringlopen werden doorbroken. Zo stelde het bezit van grote zeehavens Nederland in staat om op grote schaal eerst guano en later kunstmest in te voeren. En in de loop van de jaren '60 werd duidelijk dat tapioca uit o.a. Thailand, via havens als Rotterdam, goedkoop varkens kon voeden op een afstand van circa 100 à 150 km. Zo werden bijvoorbeeld Zuid-Gelderland en Oost-Brabant tot één grote zwijnenstal. De mest werd spoedig een overbodigheid omdat de productie van het meeste voer immers overzee plaatsvond en kunstmest al veel van de natuurlijke bemesting had vervangen.

De drijfmest werd uitgereden (gieren) en later ook geïnjecteerd in de bodem. Maar er bleef een teveel, vandaar de mestquota (vergelijkbaar met de melkquota). Er was dus een verbroken evenwicht. Dit komt ook tot uiting in het gegeven dat de meerderheid van de Nederlandse varkensvleesproductie bestemd is voor het buitenland. Moet het dichtstbevolkte land van Europa nu werkelijk ook nog een groot deel van de Europese vleesproductie leveren? Men zou een voorbeeld kunnen nemen aan Zweden, dat gesteld heeft niet meer vlees te willen produceren dan voor dekking van de binnenlandse behoefte nodig is.

Doorvoer van dierenvoer door de Nederlandse havens, met als gevolg een wonderbaarlijk hoge Nederlandse vleesproductie. Maar besef daarbij wel dat in gebieden ver overzee een areaal ter grootte van 4 à 5 maal Nederland (dus een kleine 200.000 km²) exclusief ter beschikking staat van dat Nederlandse vleessucces. Als er dan toch zo nodig vlees geproduceerd moet worden, waarom dan niet ter plekke van bijvoorbeeld die tapioca-productie? Dan kunnen die landen een graantje meepikken van de mondiale stijging van de vraag naar vlees (zoals de exponentiële toename van de McDonalds-achtige ketens overal ter wereld aantoot).

'Graantje meepikken' is een cynische uitdrukking wanneer we het hebben over de gerationaliseerde vleesproductie, gericht op kwantiteit en niet op kwaliteit, zeker niet wanneer we de kwaliteit van het leven van de productiedieren in ogenschouw nemen. Allang is bekend dat per hectare tienmaal meer mensen gevoed kunnen worden met vegetarisch voedsel dan met biomassa die eerst is omgezet in dierlijk weefsel. In de landen die voor ons dierenvoer telen, is men nog overwegend vegetariër. Maar het vleesdieet rukt er op. Daar krijg je de mensen niet meer terug op een vegetarisch dieet. En hier al helemaal niet, bse-crisis of niet.

Sterker nog: we hebben onze herbivore productiedieren - koeien en schapen - tot carnivoren gemaakt. Nooit zouden deze evenhoevige herkauwers dit uit zichzelf gedaan hebben; de resten van soortgenoten werden hen door de strot geduwd. Er werd geen nuttige kringloop hersteld maar een nieuwe gecreëerd die in elk opzicht 'onnatuurlijk' moet heten. De prionziekte bse krijgt bij omnivoren zoals varkens en kippen geen kans, maar bij schapen en koeien wel.

Wat is de basis van deze waanzinnige dwang tot kannibalisme? Een combinatie van zuinigheid en gebrek aan biologisch inzicht. Botten en andere resten van schapen en koeien bevatten toch zeker alles wat de nog levende verwanten nodig hebben? Dus verwerk die in het veevoer! En als de aardolieprijs te hoog wordt, laat je een veilige vetextractie-stap voortaan maar achterwege, vanaf medio jaren '80. Vervelend genoeg duikt een paar jaar later dan plots bse op.

Lees dit boek.

dr. P. Bol

Voorwoord voor BSE-boek (Overveen/Alphen ad Rijn, Belvedere/Medidact, 2001)